

mišljenja i komentari

O jeziku da ti pojem...

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Kada idem na posao, a uvijek nastojim barem jedan dio puta (zdravlja radi) prevaliti pješke, znam tamo negdje kod Kazališne kavane sresti nekog znanca, prevoditelja i umirovljenika, kako čita novine i pije kavu. Znam k njemu sjesti da skupa nešto popijemo, da malo popričamo – no već unaprijed znam kako će naš razgovor završiti. Reći će mi da sam glup (ne kaže baš tako, ali se implicira) i tvrdoglav jer kažem da treba pisati "molekularni" a ne "molekulski" jer tako – kažem ja – prvo, u pravopisu piše, a, drugo, jer ima jezične logike (u koju na ovom mjestu ne bih ulazio). "Ja prevodim Kanta i Hegela, a razgovarao sam o tome i s bratom fizičarom", opet će on, "pa ne vidim razloga zašto se ne bi pisalo 'molekulski' kad se već piše 'atomski'." Neki mi je kolega, davno je to bilo, tvrdio (čak!) da treba pisati "molekulni" a ne "molekulski", jer je "molekulski" srbizam, budući da su pridjevi na -ski srpski. Kad je tako, onda je i Hrvatska srbizam...

Toga sam se i naslušao i načitao. Da glava boli. Puna mi je već kapa tih neplodnih jezičnih rasprava. No pravi razlog za ovo moje javljanje su članci u prošlom (dvo)broju (9-10) ovog časopisa o brizi za hrvatsku znanstvenu nomenklaturu i terminologiju putem znanstvenog projekta Struna. Čast svaka kolegama koji se trude, no svaki je trud uzaludan ako se samo neki trude.

Problem se jezične kulture ne rješava administrativno. Jezik se ne stvara uvođenjem novog administrativnog jezika, nekakvih pravila koja malo tko razumije i prihvaća ili – čak – kao u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, kažnjavanjem onih koji odstupaju od nametnute jezične norme. Jezik se stvara prije svega upotrebom, čitanjem i pisanjem. Ako čovjek svaki dan piše jednu do dvije kartice teksta, ako se trudi da svakim danom piše sve bolje i gleda da mu svaka riječ bude na svom mjestu, onda nema šanse da piše loše i da ga muče dileme je li bolje napisati ovo ili ono, ovako ili onako. A kad u životu, kao prosječni naš znanstvenik, nisi napisao ništa (jer sve što si napisao, zapravo je bilo krparenje iz tuđih tekstova ili fraziranje), a ne čitaš ništa osim titlova na televiziji, kako ćeš onda naučiti hrvatski jezik? Ako usto ne čitaš ni na engleskom, kako ćeš vidjeti razliku između hrvatskog i engleskog i osjetiti da ono što pristaje jednom ne pristaje drugom jeziku?

Ne treba učiniti ništa drugo nego pažljivo pročitati članke što izlaze u ovom časopisu, praktički jedinom kemijskom časopisu na hrvatskom jeziku. Ne znam koliko se lektor trudi, no to što u njemu piše malo mi kad nalikuje na hrvatski jezik. Uzmimo nasumično jednu rečenicu: "Engleski nazivi mnogih novih kemijskih metoda i instrumenata ustalili su se svakidašnjoj kemijskoj komunikaciji, a prodiru ubrzano i u stručnu literaturu." Prvo, vidimo da nedostaje prijedlog "u". Potom vidimo da je "ubrzano" suvišna riječ, a usto i ne baš najbolje odabrana (bolje bi bilo "sve više"). Fraza "u svakidašnjoj kemijskoj komunikaciji" djeluje posve engleski, a kad je rasčlanimo vidimo da je nelogična, jer što je to "kemijska komunikacija" – komunikacija kemijskim sredstvima (npr. onako kako leptiri komuniciraju feromonima)?

Ne bih dalje. Nije mi namjera da ovu rubriku pretvaram u jezični savjetnik, nego da ukažem na nisku razinu pismenosti čak i onih koji pišu o jeziku.* Ne bih htio da se ovo shvati ni kao pisanje protiv nekoga ili nečega, konkretno mislim protiv kolega koji se trude da ovu našu jezičnu zbrku učine manje zbrkanom. Nemam ništa ni protiv jezičnih normi i pravila, imam samo protiv onih pravila koja se primjenjuju kruto, bez razumijevanja. No za to nisu kriva pravila, nego oni koji se njima nekritički služe, držeći ih se kao pijan plota. Pravilo u jeziku služi tek kao oslonac u avanturi pisanja. Ništa više od toga.

I što na kraju reći? Nećemo mnogo postići inzistiranjem na jezičnoj normi, ako se istodobno ne pobrinemo da podižemo jezičnu kulturu, ako ne potičemo naše kemičare te druge stručnjake i znanstvenike da što više čitaju i pišu, kako na hrvatskom tako i na engleskom jeziku. Bez toga ništa! Bez toga će se sve naše rasprave o jeziku pretvoriti u ogovaranje i klepetanje, a naši jezični stručnjaci u seoske mudrijaše.

* Čujem i prigovore kako naši jezični stručnjaci ne razumiju struku, pa daju nerazumne savjete. Dakako, pitanje niske kulture, ovaj put znanstveno-tehničke, odnosi se i na njih. Nažalost, imamo mnogo specijalista a malo generalista, ljudi koji bi bili sposobni sagledati probleme u svojoj dubini i širini.